

*Дейнеко С. П.,**студент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0009-0004-2375-2296>**Альбота С. М.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-3548-1919>*

ЕКОНОМІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ: ІСТОРІЯ ТА МОРФОЛОГІЧНІ ШЛЯХИ ТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ

Анотація. У статті досліджено етапи історичного розвитку української економічної термінології, починаючи від періоду Київської Русі і закінчуючи сучасним етапом мовної незалежності України. Виділено шість ключових періодів становлення терміносистеми, кожен із яких відображає особливості розвитку національної мови, політичні зміни та культурно-наукові процеси. Особливу увагу приділено ролі Наукового товариства імені Тараса Шевченка, Інституту української наукової мови та внеску мовознавців ХХ–ХХІ століть у формування теоретичних основ і практичних засад термінотворення. У роботі акцентовано на аналізі морфологічних моделей творення економічної термінології, серед яких провідне місце посідають афіксація, словоскладання, конверсія та семантичні моделі.

Детально проаналізовано роль інтернаціоналізмів і запозичень, особливо англословів, які суттєво впливають на розвиток української економічної термінології у контексті глобалізації та інтеграції у світову наукову спільноту. У статті проведено порівняльний аналіз українських і англійських моделей термінотворення, що показує відмінності в структурі та способах утворення термінів: українська мова віддає перевагу афіксації і компактним формам, тоді як англійська широко використовує складні багатоконпонентні конструкції.

Окремо розглянуто проблеми перекладу складних англійських економічних термінів на українську, що зумовлено семантичною та структурною різницею між мовами. Підкреслено значущий вплив історичних, політичних та лінгвокультурних чинників на процеси термінологічного оновлення, які визначають як збереження традицій, так і впровадження нових лексичних одиниць. У підсумку зроблено висновок про взаємозалежність між внутрішніми мовними словотвірними ресурсами української мови та сучасними міжнародними тенденціями у галузі формування науково-технічної термінології. Наведено приклади найбільш поширених термінів сучасного економічного дискурсу, що ілюструють закономірності та перспективи розвитку галузевої лексики.

Особливу увагу приділено перспективам подальших корпусних досліджень, які сприятимуть кращому розумінню закономірностей функціонування і трансформації економічної термінології в умовах мовної динаміки та глобальних комунікацій.

Ключові слова: економічна термінологія, термінотворення, морфологічні моделі, словотвір, афіксація, запозичення, інтернаціоналізми, словоскладання.

Постановка проблеми. Українська економічна термінологія має багатовікову історію розвитку, що відображає особливості мовної, культурної та наукової еволюції країни. Важливим є порівняльний аналіз українських і англійських способів термінотворення, адже сучасна глобалізація та активні мовні контакти зумовлюють інтенсивне запозичення і адаптацію термінів. Недосконале розуміння цих процесів ускладнює створення точних, однозначних та функціонально ефективних термінів, що, у свою чергу, впливає на якість науково-економічної комунікації та перекладу. Отже, постає необхідність дослідження історичних, морфологічних і порівняльних аспектів української економічної термінології для її подальшого розвитку та уніфікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження Кушнір А. української економічної термінології акцентують увагу на історичних етапах формування терміносистеми. Також у наукових працях Панчишин С. та Грабинської І. розглядаються впливи політичних та ідеологічних факторів на розвиток і трансформацію термінології в ХХ столітті. Окрему увагу Турчак О. приділяє морфологічним моделям утворення термінів, зокрема продуктивності афіксації, словоскладання і конверсії в економічній лексикографії. Дьолог О. досліджує, що у цьому контексті значну роль відіграють англослови запозичення, що активно інтегруються у сучасну українську економічну термінологію, іноді в дуєті з українськими відповідниками.

Крім того, Масенко Л. наголошує на необхідності уніфікації термінологічних норм і застосування корпусних методів аналізу, які сприяють підвищенню точності та однозначності термінів у науковому дискурсі. Водночас потребує подальшого дослідження питання взаємодії внутрішніх мовних ресурсів і запозичень у формуванні сучасної економічної термінології.

Мета статті – проаналізувати історичні етапи становлення української економічної термінології та дослідити основні морфологічні моделі, що використовуються для творення економічних термінів у сучасній мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія формування української термінології є невід'ємною частиною історії розвитку української лексичної системи. Дослідники

виділяють шість періодів становлення термінології, що демонструють зв'язок мови з історією матеріальної та духовної культури народу. Формування української термінології має багатовікову історію, що тісно пов'язана з розвитком національної мови та освітньо-наукових інституцій.

Початковий період охоплює IX – першу половину XIX ст. У цей час відбувалося стихійне нагромадження термінологічної лексики. Джерелом термінів ставали тексти Київської Русі, релігійні й освітні центри, зокрема, Острозька академія (1580–1608), братські школи та Києво-Могилянська академія. Уже в XVII ст. Г. Кониський у своїх працях обґрунтував поняття терміна, заклавши основи теорії термінології [1].

У другій половині XIX – на початку XX ст. завдяки діяльності Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (Львів) розпочався інституційний етап розвитку термінотворення. Учені працювали над створенням системної термінології в різних галузях знання, зокрема економіці. Виокремилися два підходи: на основі народної мови (І. Пулюй, В. Левицький, І. Верхратський) та з опорою на інтернаціоналізми (І. Горбачевський, С. Рудницький) [1].

У роки визвольних змагань (1917–1920) термінотворення стало державно підтримуваним процесом. У цей час створюються галузеві словники, формулюються вимоги до точності, системності й однозначності термінів. Знаковим став період 1921–1931 рр., так зване «золоте десятиліття» українського термінотворення. Інститут української наукової мови розробив теоретичні принципи: народність термінів, можливість деривації, прагнення до точності й економності. Було видано понад 50 словників із різних галузей, зокрема технічної, юридичної, економічної [2].

Однак у 1930-х рр. настала доба русифікації. Термінотворення було зупинене на чверть століття, а нові словники уклалися під контролем радянської ідеології.

Сучасний етап розпочався у 1990-х роках після здобуття Україною незалежності. Спостерігається інтенсивне оновлення та нормалізація термінологічної бази, активізується видання перекладних, тлумачних, енциклопедичних словників. Традиційними стали наукові конференції «Українська термінологія і сучасність» (Київ, Інститут української мови НАН України), «Проблеми української науково-технічної термінології» (Національний університет «Львівська політехніка») [3].

Таким чином, українська термінологія, попри довгу історію утисків і політичного тиску, змогла зберегти самобутність і сьогодні активно розвивається в умовах мовної незалежності.

У статтях мовознавців Панчишин С. та Грабинської І. відзначено, що на початку XX ст. українська термінологія значною мірою залежала від міжнародних наукових традицій; у радянський період розвиток економічної лексики призупинився через ідеологічний контроль, а після здобуття незалежності бурхливий розвиток ринкової економіки обумовив запозичення й творення багатьох нових термінів [4].

Зараз морфологічні процеси поповнюють термінологію найактивніше, і відзначають, що найбільш продуктивними є афіксальні моделі словотворення, а також словоскладання й лексико-синтаксичні утворення [5].

У розвідці науковиці Кушнір А. знаходимо трактування економічного терміну. Зазначається, що це слово або словосполучення, яке відповідає чітко окресленому поняттю певної

наукової галузі і складає разом з іншими термінами єдину термінологічну систему [2].

Аналізуємо, що економічні терміни здебільшого утворюються морфологічним способом – тобто за допомогою афіксів (префіксів і суфіксів). Дослідження Турчак О. показують, що саме афіксальні форманти несуть «основне словотвірне навантаження» у терміносистемі [6]. Зазначаємо, що префікси *до-*, *спів-*, *контр-*, *роз-* формують економічні назви. Прикладами є такі слова: *доплата*, *співвласник*, *протидія*, *розширення*.

Також варто додати, що суфікси *-ація*, *-изація* дають назви дій і процесів: *акцептація*, *приватизація*, *монополізація*. Суфікс *-ник* у термінах-іменниках (*платник*, *боржник*, *виробник*, *підрядник тощо*) позначає особу, пов'язану з певною дією або професією, а суфікси *-ор/-ер* (*франчайзер*, *акціонер*, *аудитор*, *дефлятор*) – особу, що виконує дію. Новітні терміни часто містять запозичені суфікси *-інг* (*брендинг*, *маркетинг*, *лізинг*) та *-ість* (*вартість*, *конвертованість*, *платоспроможність*).

Таким чином, афіксальний спосіб дає численні похідні. Зрозумілими є результати досліджень, які показують, що в сучасній економічній термінології «морфологічний спосіб утворення термінів ... залишається одним із найбагатших джерел поповнення» системи [5].

Проаналізували, що інші морфологічні моделі також широко застосовуються в економічній лексикографії:

- словоскладання (композиція) – утворення нових термінів об'єднанням двох або більше слів. Наприклад, за допомогою словоскладання з'являються складні терміни на позначення конкретних понять (*міжнародна торгівля*, *внутрішньогосподарський*, *акціонерно-розбірний*). Такий спосіб дозволяє експліцитно виявити ознаки об'єкта, хоча зустрічає труднощі при перекладі багатокомпонентних англomовних термінів;

- конверсія (морфолого-синтаксичний перехід) – поява терміна шляхом переходу слова з однієї частини мови до іншої. У термінології це відображається, наприклад, у використанні іменників, утворених від дієслівних основ (*зростання* – *зростати*, *зростання видатків*) чи навпаки, деякі дієслова походять від наукових термінів (*халтурити* від *халтура*), але такі процеси менш продуктивні в офіційно-науковому стилі;

- семантичні (лексико-семантичні) моделі – розширення або зміна значення наявного слова. Хоч вони рідше утворюють нові терміни, метафоричні й перенесені значення також наповнюють економічну лексику, наприклад, *облікова ставка* від *облік*, *валюта нації* від *валюта* тощо [6].

Крім словотворення, у терміноутворенні важливе місце належать запозиченням та міжнародним термінам. Сучасна українська економічна термінологія активно приймає англomовні запозичення. Мовознавець Дьолог О. підкреслює, що «запозичення з інших мов – природний процес, притаманний кожній розвиненій літературній мові» і, відповідно, мові науки [7].

Багато економічних понять увійшли в українську як інтернаціоналізми, наприклад, *кредит*, *акція*, *менеджмент*, *маркетинг* тощо. При цьому часто спостерігається паралельне використання запозиченого терміна і його українського відповідника (наприклад, *менеджмент* та *управління*, *маркетинг* та *просування*, *акція* і *цінний папір* в історичному контексті) [7].

Ще одним способом виникнення термінів у професійних текстах є аббревіатури й акроніми. Утворення з початкових літер

(НБУ – Національний банк України, ВВП – валовий внутрішній продукт тощо) також широко практикується в офіційно-діловому стилі. Як відзначають дослідники, серед способів творення економічних термінів фігурують «аббревіатури; акроніми; подвійні скорочення» нарівні з афіксацією та словоскладанням.

Значна частина сучасних українських економічних термінів має свої аналоги в англійській, але мовні способи їх творення відрізняються. В англійській економічній лексикографії словоскладання є дуже продуктивним методом, коли англійські терміни часто складаються з двох і більше слів (*book-keeping*, *cost-plus pricing*, *self-financing тощо*), що дозволяє однозначно виражати складні поняття. Саме тому переклад багатоконпонентних англійських термінів на українську мову іноді викликає труднощі, бо перекладач має зрозуміти внутрішню семантику всієї словосполучення і знайти адекватні еквіваленти (чи кальки) кожному компоненту.

Натомість українська економічна термінологія частіше будується як односкладові слова з афіксами, що робить структуру терміна компактною. Наприклад, англійське слово *inflation* перекладається *інфляція* (деривація із суфіксом *-ія*), *taxation policy* – *податкова політика* (слово + словосполучення), а *financialisation* – як *фінансіалізація* (суфікс *-зація*). Такі українські моделі відповідають продуктивним словотвірним схемам у науковій лексиці [6].

На думку мовознавця О. Стишова, активне використання іншомовних афіксальних морфем у сучасній українській економічній термінології свідчить про помітну орієнтацію дериваційних процесів на загальноєвропейські лінгвістичні тенденції. Зокрема, спостерігається усталена тенденція до європеїзації словотвірних моделей, тобто запровадження в українську мову продуктивних типів словотворення, характерних для мов західноєвропейського ареалу. Цей процес також описується як інтернаціоналізація словотвірних структур, коли терміни утворюються за зразками, спільними для кількох європейських мов, що забезпечує їхню транскультурну зрозумілість і адаптивність у глобальному економічному дискурсі [7].

Зазначимо також, що англійські терміни часто запозичуються в українську мову із мінімальними змінами графіки, особливо англіцизмами з офіційного стилю. Дослідження показують, що більшість англійських економічних термінів, які застосовують в Україні, фактично запозичені і зазвичай передаються шляхом транскрипції, калькування чи пошуку еквівалента [8]. Так, слова *менеджмент*, *маркетинг*, *аутсорсинг* прийшли в українську як міжнародні терміни (англіцизми) і часто уживаються разом з українськими відповідниками (*управління*, *продаж*, *зовнішнє замовлення*).

У деяких випадках відзначається подвійна термінологізація, коли англійський термін та український не дослівний його переклад функціонують поруч, наприклад, *economics* – *економіка* як наука і *господарство* в розмовному вжитку або *state* – *держава* і *фонд* в різних економічних контекстах [7]. При цьому структура англійських та українських термінів відображає загальні закономірності мов, так як українські економічні назви мають сильну афіксальну інфіксальну основу, тоді як англійські схилиються до прозорих композицій і конверсії.

Підсумовуючи, поділяємо думку Н. Пілецької, яка розглядає економічну термінологію як повноцінний та багатовимірний елемент сучасної літературної мови. Вона функціонує

у тісному зв'язку з загальноживаною лексикою, формуючи системну мережу понять, що слугує ефективним засобом фахового спілкування у сфері економічної науки й практики. Важливим аспектом є її ієрархічна організація – терміни згруповані в підсистеми залежно від галузевої специфіки [9].

Доповнюючи цю характеристику, варто зазначити, що сучасна українська економічна термінологія не лише відображає реалії національної економіки, а й активно інтегрує інтернаціоналізми, зокрема англійського походження, що відповідає потребам глобалізованого професійного дискурсу. Такий розвиток вимагає подальшої систематизації термінів, урахування культурних та історичних контекстів, а також гармонізації з міжнародними стандартами фахової комунікації.

Висновки і перспективи. Таким чином, українська економічна термінологія формувалася під впливом як внутрішніх словотвірних механізмів (переважно афіксації та словоскладання), так і запозичень з англійської та інших мов. Особливу увагу варто приділити подальшим корпусним дослідженням, які сприятимуть кращому розумінню закономірностей функціонування і трансформації економічної термінології в умовах мовної динаміки та глобальних комунікацій.

Література:

1. Шевельов Ю. О. Українська мова в першій половині двадцятого століття. Стан і статус. Нью-Йорк, 1987. 295 с.
2. Кушнір А. В. Формування та розвиток української термінології. *Матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ, Вінниця, 23-24 березня 2016 р.* 2016. URL: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/view/242> (дата звернення: 10.07.2025).
3. Масенко Л. К. Українська мова у XX столітті. Київ, 2005. 250 с.
4. Панчишин С. М., Грабинська І. В. Про вітчизняну терміносистему фундаментальної економічної науки. *Економічна теорія*. 2020. № 2. С. 99–115.
5. Сучасна філологічна наука: актуальні питання та вектори розвитку : колективна монографія. Відп. за випуск М. В. Мамич. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. 512 с.
6. Турчак О. М. Особливості словотвору економічної термінології. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки*. 2016. № 2. С. 247–252.
7. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі засобів масової інформації). Київ : КНЛУ, 2003. 388 с.
8. Дьолог О. С. Англійські запозичення в сучасній українській економічній термінології. *Закарпатські філологічні студії / редкол. : І. М. Зимомря (голов. ред.), О. Ю. Кочмар, Х. І. Зикань та ін.* Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 1, вип. 8. С. 12–17.
9. Пілецька Н. Українська термінологія як об'єкт дослідження. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. : «Проблеми української термінології»*. 2008. № 620. С. 175–182.

Deineko S., Albota S. Economic terminology: history and morphological paths of term formation

Summary. The article examines the stages of historical development of Ukrainian economic terminology, starting from the period of Kievan Rus and ending with the modern stage of Ukraine's linguistic independence. Six key periods in the formation of the terminology system are identified, each of which reflects the peculiarities of the development of the national language, political changes and cultural and scientific processes. Particular attention is paid to the role of the Taras Shevchenko Scientific Society, the Institute

of Ukrainian Scientific Language, and the contribution of 20th- and 21st-century linguists to the formation of the theoretical foundations and practical principles of terminology creation. The work focuses on the analysis of morphological models of economic terminology creation, among which affixation, word formation, conversion, and semantic models occupy a leading place.

The role of internationalisms and borrowings, especially English ones, which significantly influence the development of Ukrainian economic terminology in the context of globalisation and integration into the world scientific community, is analysed in detail. The article provides a comparative analysis of Ukrainian and English models of term formation, showing differences in the structure and methods of term formation: the Ukrainian language prefers affixation and compact forms, while English widely uses complex multi-component constructions.

The problems of translating complex English economic terms into Ukrainian are considered separately, which is due to the semantic and structural differences between the languages. The significant influence of historical, political and linguistic-cultural factors on the processes of terminological renewal, which determine both the preservation of traditions

and the introduction of new lexical units, is emphasized. In conclusion, the interdependence between the internal word-formation resources of the Ukrainian language and contemporary international trends in the formation of scientific and technical terminology is noted. Examples of the most common terms in contemporary economic discourse are given, illustrating the patterns and prospects for the development of industry-specific vocabulary.

Particular attention is paid to the prospects for further corpus research, which will contribute to a better understanding of the patterns of functioning and transformation of economic terminology in the context of language dynamics and global communications.

Key words: economic terminology, term formation, morphological models, word formation, affixation, borrowing, internationalisms, word composition.

Дата першого надходження рукопису
до видання: 17.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 14.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025